

Renovació de grans museus clàssics. Nous punts de vista sobre naturalesa? Renovació dels museus d'història natural segons l'exemple de Berlín

UWE MOLDRZYK. Museum für Naturkunde, Berlín.

Planta baixa de la nova col·lecció conservada en medi líquid, accessible per als visitants mitjançant un passadís circular que l'envolta.
Fotografia: Carola Radke, Museum für Naturkunde.

Amb orígens que daten del segle XVI, els museus d'història natural es van desenvolupar arreu del món principalment al final del segle XIX i principi del segle XX, de manera paral·lela a l'augment de la importància de les ciències naturals en relació amb l'economia i la societat. Amb això, centenars d'institucions tradicionals en edificis històrics es van plantejar una qüestió semblant: com renovar dins dels límits dels seus edificis i organitzacions.

L'exemple del Museum für Naturkunde de Berlín mostra el procés de renovació d'edificis, exposicions, col·leccions i fins i tot l'estructura de tota l'organització per complir els estàndards moderns, o almenys més moderns. Des del 2005 fins al 2025, el museu d'història natural més gran d'Alemanya se sotmet al procés de reestructuració de tot l'edifici del museu en general i en el seu contingut per passos. La primera fita va ser la reobertura de les principals parts de l'exposició permanent el 2007, seguida de la nova ala de la col·lecció de mostres en líquid el 2010. Actualment, les parts grans de l'edifici principal estan en construcció i seran accessibles al públic el 2018.

L'anomenada "última ruïna de guerra" de Berlín va existir fins al 2008 al Museu d'Història Natural de Berlín. Fotografia: Carola Radke, Museum für Naturkunde.

La reconstrucció de l'ala est del Museu d'Història Natural. Fotografia: Carola Radke, Museum für Naturkunde.

MUSEUS D'HISTÒRIA NATURAL: PASSAT, PRESENT I FUTUR

La primera col·lecció d'història natural exposada es creu que és la del famós naturalista suís Conrad Gessner (1516-1565). Gessner és famós per la seva *Historiae animalum*, que és considerada el principi de la zoologia moderna. Tot i que la seva col·lecció es va perdre després de la seva mort, podem suposar que la seva exposició s'assimilava al seu treball científic: degut a la seva poca comprensió de la sistemàtica moderna no deuria estar col·locada en ordre alfabètic. Evidentment això és lògic, ja que la humanitat acabava de començar a classificar la naturalesa de manera científica.

Això no obstant, el Muséum National d'Histoire Naturelle de París es diu que és el primer museu d'història natural per definició moderna. Es va fundar el 1635 com a Royal Medical Plant Garden i el 1718 va perdre la funció mèdica per centrar-se completament en la història natural. Durant la Revolució Francesa va ser reestructurat i anomenat Muséum National d'Histoire Naturelle amb l'objectiu d'instruir el públic, ajuntar col·leccions i

dirigir investigacions científiques. Una definició de museu que s'assembla a l'última versió acceptada internacionalment de l'ICOM: «*Un museu és una institució permanent sense ànim de lucre al servei de la societat i el seu desenvolupament, oberta al públic, que adquireix, conserva, investiga, comunica i exhibeix l'herència tangible i intangible de la humanitat i el seu entorn per als propòsits d'educació, estudi i plaer.*»

Durant els segles següents, diversos museus d'història natural es van fundar per tot el món o van obrir en edificis nous propis, per exemple a Hongria (1802), Filadèlfia (1813), Londres (1881), Nova York (1869), Pittsburg (1886), Berlín i Viena (1889), Barcelona (1882) o Washington (1910). Tots aquests museus estaven basats en col·leccions científiques, i per tant presentaven precisament això. Per la naturalesa de la seva investigació, que té a veure principalment amb la classificació, la planificació dels museus abordava la sistemàtica i l'aproximació per crear una enciclopèdia de naturalesa en 3D o almenys del regne animal. La filosofia, tenir i presentar un mascle i una femella de cada espècie viva,

Les col·leccions de mostres en líquid es traslladen a les noves instal·lacions. Fotografia: Carola Radke, Museum für Naturkund.

tal com es manifesta al “*Dublettenkatalog*”, que s'utilitzaven per fer intercanvi amb altres institucions. És important destacar que en aquella època la ciència i la col·lecció gairebé s'igualaven entre elles, així que «*gläserne Sammlung und halbgläserne Wissenschaft...*»

Al principi, les col·leccions tenien només accés limitat. Quan per exemple la Universitat Humboldt de Berlín va obrir nou sales el 1814, només els investigadors hi tenien accés. Els estudiants podien fer-hi visites els dimecres de 16.00 a 18.00 durant l'estiu i de 14.00 a 16.00 durant l'hivern. El públic en general podia entrar-hi els dimarts i divendres de 12.00 a 14.00 i les entrades s'havien de comprar un dia abans, però només es venien a residents de Berlín, amb una sol·licitud per escrit i on hi havia de constar el nombre d'acompanyants. Sembla estrany, però tot i així el nombre de visitants era alt i va continuar augmentant. Això no obstant, al principi també hi havia altres exemples i el primer museu d'història natural que va permetre l'accés al públic en general va ser el Museu Ashmolean d'Oxford, que va obrir el 1683.

Cap al final del segle XIX, el concepte de museu va canviar. La nova idea de museu proposava més aviat explicar i no només obrir les col·leccions científiques. També se centrava en l'escenografia i l'estètica d'objectes seleccionats, i el Museu d'Història Natural de Londres va ser considerat un dels millors exemples. Com a resultat d'aques-

ta nova tendència, l'exposició i la col·lecció es van començar a separar l'una de l'altra.

Quan a causa de l'augment de col·leccions la Universitat Humboldt de Berlín va haver-se d'ampliar al voltant del 1889, el concepte del nou edifici del museu va ser molt debatut: hauria de ser tota la col·lecció accessible al públic, o s'haurien de separar la col·lecció científica i l'exposició. Encara que el museu internacional en aquella època preferís clarament la separació, Berlín al principi preferia la idea de col·leccions d'accés general. Però fins i tot abans que el nou museu obrís, els directors van canviar i quan finalment es va traslladar la secció de zoologia, mineralogia i paleontologia, la planta baixa allotjava l'exposició però el subterrani i les plantes superiors estaven restringides a les col·leccions i la investigació. El concepte va fracassar a diferents nivells: les sales del segon i tercer pis estaven construïdes amb sostres alts i es va perdre l'espai per a l'emmagatzematge de les col·leccions cada vegada més grans. Vint anys després de l'obertura, el nou museu ja era massa petit i s'hi va haver d'afegir una ala, aquesta vegada amb els sostres més baixos i construïda especialment per a col·leccions. La situació per a l'exposició va ser encara pitjor. Les vitrines s'omplien de continguts pesats i objectes estètics que atreïen l'atenció dels visitants només gairebé de manera accidental. Durant la cerimònia d'obertura, l'emperador alemany va quedar tan horroritzat que immediatament es va oferir per enviar caçadors a caçar cérvols, ants i lleons per afegir a l'exposició. Al principi, el nombre de visitants va ser només del voltant dels 20.000 a l'any, un desastre total. Tot i així, el director, Karl August Möbius, més endavant va exercir una gran influència amb les seves idees de museu dedicat a unes explicacions més didàctiques.

Durant les dècades següents, les exposicions d'història natural es van separar en general encara més de la investigació i les col·leccions. L'enfocament pedagògic va canviar del Bildungsbürger (educació ciutadana) i públic general cap a les classes escolars, la qual cosa va portar a l'objectiu de crear llibres de text tridimensionals. De nou amb unes noves idees o filosofies d'aprenentatge per a

La sala dels dinosaures: “La vida al Juràssic superior”. Fotografia: Carola Radke, Museum für Naturkunde.

tota la vida, de mica en mica arribem a l'època actual. Els museus que s'estan presentant en un nou estil modern, s'estan renovant durant els últims anys, com per exemple els de París, Berlín, Brussel·les i Barcelona. D'altres estan a punt de canviar les seves exposicions o planifiquen nous

edificis com els de Copenhaguen, Bergen o Basilea. Tots aquests museus van posar de nou el punt de mira en els objectes i l'estètica però connecten la informació en múltiples capes, i a més intenten relacionar cada vegada més les seves exposicions amb col·leccions científiques i la seva investigació.

El sistema Terra explica com les progressions geològiques i biològiques s'influeixen l'una a l'altra. Fotografia: Carola Radke, Museum für Naturkunde.

Per què és important això? Hi ha molt per aprendre dels conceptes del passat. Si hi havia restriccions, com es van introduir els canvis i com en el passat els museus tractaven els mateixos problemes als quals ens estem enfrontant ara? Potser no és necessari, però de vegades ajuda saber d'on venim per tal de desenvolupar-ho en el futur.

RENOVACIÓ DEL MUSEUM FÜR NATURKUNDE DE BERLÍN

Per descomptat que hi ha hagut molts canvis en les exposicions del Museu d'Història Natural de Berlín des del 1889 fins avui. Tot i així, des del final de la Segona Guerra Mundial fins al principi del 2000, el museu no va rebre prou finançament per permetre's renovacions francament necessàries. Quan finalment el 2004 es va concedir un projecte de renovació al Museu, va ser la primera gran obra im-

portant durant dècades, que també incloïa noves exposicions. El projecte de renovació va finalitzar el juliol del 2007 amb la reobertura de quatre sales d'exposicions permanents i un espai de 350 m² per a exposicions temporals. Els nous conceptes van tenir un èxit immediat. Des del divendres al migdia fins al diumenge a les 19.00, més de 40.000 visitants van visitar el museu el primer cap de setmana. Arran de la nova acreditació pública, es va concedir més finançament, i al 2010 l'ala est, una de les ruïnes de Berlín de l'última guerra, va ser restaurada i preparada per allotjar les Wet Collections (col·leccions de mostres conservades en líquid), una de les més modernes del món. Tot i així, el Museum für Naturkunde té un 80% del seu edifici encara per renovar. Això ha comportat un altre projecte de renovació que va començar el novembre del 2013 i en general el museu planifica estar en obres fins al 2025. A part de la renovació de l'edifici, això comporta molt més espai per als

nous conceptes de col·lecció, recerca i exposició. Com es relacionaran entre ells i com Berlín s'encarregarà de la càrrega de treball?

PRIMER PAS: PROJECTE DE RENOVACIÓ DEL 2004 AL 2007

A diferència d'alguns dels projectes més interessants actualment, en l'escenari del museu d'història natural com el de Copenhagen i Basilea, on els conceptes es basen en nous edificis de ferro, Berlín s'havia i s'ha de renovar dins les limitacions del seu edifici històric. Finançat principalment a través d'EFRE i Lotto, 18 milions d'euros van ser suficients per renovar cinc sales d'exposicions i una escala, així com per donar allotjament a exposicions en quatre sales. Des del principi, el projecte tenia l'objectiu de recuperar la reputació internacional com un dels museus d'història natural més importants del món. Per assolir aquest objectiu, es va dur a terme una anàlisi per reconèixer les mancances del museu en dècades passades. Com a resultat, es van enunciar diverses premisses que ajudarien durant el procés de definició d'idees conceptuals preliminars. Primer de tot, les exposicions haurien de canviar la seva funció educativa i centrar-se en augmentar l'interès. Això es pot considerar com un canvi menor, però és essencial per a l'èxit, ja que permet que l'equip se centri en els fets i les històries més interessants en lloc d'intentar explicar els processos biològics o sistemes complexos. La idea general era generar un espai on els visitants se sentissin còmodes durant la seva estada de dues hores aproximadament i tinguessin curiositat pels temes d'història natural. Creïem que això es podria aconseguir a través de les emocions més que no pas dels reptes intel·lectuals. Per tant, els conceptes es van centrar en l'estètica dels objectes, l'escenografia i la mostra d'exposicions i la cura de no sobrecarregar amb continguts pesats. Els objectes haurien de provenir de la nostra pròpia col·lecció, preferiblement articles originals en comptes de motlles, models o reconstruccions, i els continguts s'haurien de centrar en la recerca dels científics

de museus. La informació s'hauria de distribuir en quatre jerarquies diferents: títol, resum bàsic, història principal i detalls. Les diferents seccions haurien de ser fàcils de distingir les unes de les altres, i no hi hauria d'haver competència entre objectes i informació en el camp visual. A més a més, els mitjans digitals eren obligatoris per aconseguir un equilibri entre l'edifici històric i les expectatives dels visitants envers un museu "modern". Tot i així, l'ús de mitjans de comunicació hauria d'ajudar a entendre els objectes i les històries relacionades però no haurien de competir amb les exposicions.

Pel que fa als grups a qui aniria destinat, el museu té com a objectiu els visitants adults. No ens confonguem: els grups escolars, la quitxalla i les famílies són importants per al Museu d'Història Natural de Berlín, però ja havien visitat les exposicions. El grup amb el potencial de creixement més gran era l'anomenat "adults solters", que més aviat tenia tendència a visitar museus d'art. Des que Berlín és una ciutat turística, també hi ha molt espai per millorar en aquest aspecte. Pel que fa als conceptes pensats per reduir les didàctiques "de caire escolar" i els elements interactius, cal posar èmfasi en l'escenografia i presentar textos comprensibles per a un públic en general en lloc de crear-los per a la canalla. Vam suposar que les famílies i els grups escolars encara vindrien pels dinosaures o els espècimens taxidèrmics. Els resultats fins ara reafirmen aquest procés: el nombre de visitants ha augmentat del voltant dels 200.000 a gairebé 500.000 per any.

El contingut disposa el nou cercle d'exposicions entorn de l'evolució. Des dels dinosaures del Juràssic superior a través del sistema terrestre i del sistema solar fins a l'Evolució en Acció, les quatre sales connectades tracten del desenvolupament de la vida i del nostre planeta a través del temps, però destacant aquelles històries que estan relacionades amb els temes d'investigació del museu.

Després de deixar aquestes premisses clares i estar d'acord en els temes generals, va ser fàcil trobar

Sistema solar. La pantalla en moviment presenta la història del nostre sistema solar al mig d'una escala. Fotografia: Carola Radke, Museum für Naturkunde.

exposicions i històries relacionades. L'autèntic repte va ser crear una línia d'intriga, ja que l'edifici dictava que els elements més atractius, els dinosaures, s'havien de presentar a la primera sala i els visitants els veurien des de l'entrada.

En total, més de 40 científics van contribuir a les noves exposicions permanents i estan exposats milers d'elements de la nostra col·lecció científica. Això fa que sigui molt més fàcil crear programes addicionals com visites guiades o tallers centrats en la ciència de la comunicació i l'ús de les nostres col·leccions. Bàsicament, es tracta de tornar a les arrels: fer que la gent s'encurioseixi per la ciència i la història natural. Amb

tots els seus programes, el museu encara és un lloc d'educació, però els diferents canals de comunicació com conferències públiques, visites guiades, pàgines web i exposicions diversifiquen l'espai i, alhora, el potencien.

SEGON PAS: RECONSTRUCCIÓ DE L'ALA EST DEL 2008 AL 2010

Les noves exposicions van ser un èxit immediat. A més d'augmentar el nombre de visitants, el projecte va aconseguir una cobertura de premsa internacional durant un període de diversos mesos. La discrepància de les sales renovades i les

Els conservadors instal·lant el mur de la biodiversitat - la clau de la instal·lació a la Sala de l'evolució. Fotografia: Hwa Ja Götz, Museum für Naturkunde.

parts insalubres de l'edifici del museu que fins i tot incloïen ruïnes de la guerra va fer augmentar la pressió pública. Com a resultat, només un parell de setmanes després de reobrir, es van concedir diners per restaurar l'ala est destruïda.

Com que la primera part de la renovació del museu es va centrar en les exposicions, el segon pas havia de centrar-se en la col·lecció i la investigació. Les principals necessitats eren a la col·lecció, especialment les col·lecció de mostres en líquid que es desplegaven per tot l'edifici en condicions insatisfactòries, tot i ser conservades amb grans quantitats d'alcohol emmagatzemat en espais on la temperatura podia pujar fàcilment per sobre dels 40° C a l'estiu.

Al cap de tres anys, el nou edifici va ser acabat i va guanyar diversos premis arquitectònics per la idea de conservar els murs exteriors històrics com una petxina per a un nou edifici complet a l'interior que s'adaptava a les necessitats modernes de col·lecció amb sostres més baixos i la separació de l'emmagatzematge i les zones de treball.

Malgrat que la planificació tenia en compte els requisits de la col·lecció, com el control climàtic i les precaucions de seguretat, que podien conduir per exemple a un accés limitat només als directors de la col·lecció i científics, hi havia el risc de perdre la possibilitat d'oferir visites guiades als visitants durant esdeveniments seleccionats. Aquesta va ser una part important dels debats gràcies a les noves

estratègies de comunicació dels museus i l'objectiu d'apropar la col·lecció i les investigacions al públic en general. En el procés es va intentar oferir l'opunitat de fer de la planta baixa un lloc accessible per al públic. La solució va ser crear un edifici amb murs de vidre a l'interior de l'edifici. Tècnicament, els visitants no poden entrar a l'interior de la col·lecció però sí passar per un passadís al seu voltant i fer una ullada a l'interior. De forma didàctica, és important tenir això en compte. El nou espai no és una exposició. És una col·lecció activa que està construïda per als científics i els directores de la col·lecció. Els panells assenyalen a l'interior; no hi ha explicacions ni textos per als visitants. Els objectes no estan ben disposats sinó col·locats per a ús científic. Els prestatges dels pisos superiors es veuen generalment iguals.

Aquest concepte va obtenir reconeixement internacional; fins i tot va ser publicat a *Nature*. Els visitants al principi mostraven reaccions emotives quan entraven a la sala. Però, fins i tot millor, les primeres avaluacions van mostrar que canviaven la seva actitud, especialment quan venien en grups reduïts. Quan els visitants de les sales d'exposicions veuen alguna cosa interessant, ràpidament comencen a llegir els panells informatius, comuniquen als altres membres del grup que "el museu" diu això i allò. Els debats se centren en les emocions relacionades amb l'experiència visual i només rares vegades en el contingut del que "el museu" diu. En la col·lecció de mostres en líquid el mateix grup de visitants començarà a discutir sobre el que veuen, recolzant les seves "hipòtesis" comparant els objectes entre ells ("Vinga, això no és un tauró. Els taurons són allà: mira") assenyalant amb el dit i empenyent-se entre ells cap als espècimens que recolzen més la seva teoria. Això passa inesperadament i no formava part del concepte, però fa que els ciutadans normals actuïn científicament.

MÉS PASSOS: DEL 2013 AL 2025

La renovació del museu de Berlín ha aconseguit molt reconeixement fins ara. Però per a tota la

institució i el seu edifici és només el principi, ja que gairebé el 80% encara està per fer. Tot i així, els conceptes s'adaptaran al que fins ara ha funcionat. L'estratègia, la missió i la visió del museu d'història natural proposen un lloc científic que participa en la recerca de respostes per als grans reptes del futur i que fomenta el diàleg entre la ciència i el públic.

Això requereix nous i innovadors formats de comunicació. Amb col·leccions científiques exposades, Berlín uneix projectes com el Darwin Center (MHN de Londres), Musée du quai Branly (París) o el nou Museu d'Història Natural de Basilea. Però això és només el principi: en els següents dos anys, Berlín experimentarà amb ciència transparent per tal de desenvolupar conceptes com el Darwin Centre de Londres o el Naturalis a Leiden més endavant. Els visitants haurien de poder mirar més de prop les col·leccions i comunicar-se amb els científics. Els nous mitjans de comunicació i el web 2.0 seran eines importants, però principalment, la col·lecció, la recerca i l'exposició seran objectes tridimensionals. Podríem considerar aquestes idees com a modernes o innovadores, però si tornem al principi d'aquest article, també podríem pensar en un renaixement de conceptes anteriors, amb col·leccions científiques accessibles i comunicació de la ciència actual.

Bibliografia

“Crown Prince Rudolf (1858-1889)” (notes sobre el museu). (2006). Museu d’Història Natural de Viena, NHM-Wien-Rudolfe.

KÖSTERING, Susanne (2010). *Eine Musteranstalt naturkundlicher Belehrung. Museumsreform im Berliner Naturkundemuseum 1810 bis 1910*. p. 37 – 38 A: “Klasse Ordnung Art: 200 Jahre Museum für Naturkunde”. Berlín: Basiliken-Press.

RESH, Vincent H.; CARDÉ, Ring T. (2003). *Encyclopedia of Insects*, p. 771.

STEIN, Andi; BLINGHAM EVANS, Beth (2009): *An Introduction to the Entertainment Industry*, p. 115.

<http://news.yahoo.com/oldest-us-natural-history-museum-offers-rare-peek-162619484.html>

http://www.mnh.si.edu/onehundredyears/brief_history.htm

<http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Karl_M%C3%B6bius

<http://www.summagallicana.it/aldrovandi/Aldrovandi%20sbolognato/Aldrovandi%20sbolognato.htm>

<http://www.enotes.com/topics/conrad-gesner>

<http://nyt.snm.ku.dk/english/competition/>

<http://bazonline.ch/basel/stadt/Das-Naturhistorische-Museum-soll-umziehen/story/16106265>

http://en.wikipedia.org/wiki/Diener_%26_Diener

http://en.wikipedia.org/wiki/Mus%C3%A9_du_quai_Branly

<http://www.nhm.ac.uk/visit-us/darwin-centre-visitors/>

<http://mk5060.blogspot.de/2011/04/naturalis-live-science.html>